

De nasjonale forskningsetiske komiteene
Nasjonalt utvalg for vurdering
av forskning på menneskelige
levninger

Hørings svar NTNU Vitenskapsmuseet - Forskningsetisk veileder for forskning på
menneskelige levninger

Det vises til deres brev av 01.11.2021 saksnummer 2021/141.

NTNU Vitenskapsmuseet takker for anledningen til å komme med innspill til en ny versjon av *Forskningsetisk veileder for forskning på menneskelige levninger*.

NTNU Vitenskapsmuseet er som kjent en hyppig bruker av Skjelettutvalget. I tillegg til å verdsette rådene som gis fra utvalget benytter museet også veiledningsdokumentene som Skjelettutvalget har utarbeidet. Universitetsmuseet forvalter store samlinger av humant skjelettmateriale, og veilederens punkter har vært brukt som et sett med parametere, også har for refleksjon og beslutning for museenes egen behandling av slike søknader, og har hittil vært en veldig god støtte. Ny veileder omhandler i hovedsak samme punkter som tidligere, med noen viktige tilføyelser, som de Skjelettutvalget har hatt i sin *Forskningsetiske veileder for forskning på menneskelige levninger* siden 2018, som igjen var justert fra første versjon som kom i 2013.

[Høringsversjonen av ny veileder](#)

NTNU Vitenskapsmuseet oppfatter som helhet forslaget til ny forskningsetisk veileder for forskning på menneskelige levninger som et svært nyttig dokument for museets virksomhet på feltet.

Det er skrevet en ny innledning til veilederen som vi mener på en god og lett tilgjengelig måte beskriver henholdsvis veilederens *formål og avgrensning, målgrupper og ansvar og forskningsetikk*. Spesielt mener vi avsnittet om forskningsetikk er klargjørende på tross av at dette er et tema hvor det er utfordrende å utlede klare definisjoner.

Høringsdokumentets redigering i to hovedpunkter A og B gir en god struktur for de grupper av hensyn som bør tas, og representerer slik sett en opprydding og tydeliggjøring.

Punktene under Del A Annerkjennelse, hensyn og kontekst (pkt 1 – 5) omfatter punkter og momenter som er kjent fra dagens veileder, men som i høringsversjonen er lett omstrukturert, utdypet og omformulert slik at teksten har blitt lettere tilgjengelig for leseren. Punktene understreker forskerens ansvar, i større grad enn det som var gjort eksplisitt i dagens veileder.

Postadresse	Org.nr. 974 767 880	Besøksadresse	Telefon	Saksbehandler
7491 Trondheim Norway	postmottak@museum.ntnu.no www.ntnu.no/vitenskapsmuseet	Erlings Skakkes gate 47 B	+47 73592160	e-post: Tlf:

Adresser korrespondanse til saksbehandlende enhet. Husk å oppgi referanse.

Under pkt 3 setning 2 står det: «All forskning på menneskelige levninger bør ... gjennomgå en etisk egenvurdering». Kommentar: Som det er kjent for Skjelettutvalget har Universitetsmuseene utviklet sine egne rutiner for behandling av prøvetaking og analyse. I forhold til veilederens tekst skjelner VM mellom søknader som omhandler destruktive inngrep og søknader som for eksempel omhandler Ikke destruktiv/okulær analyse. Den sistnevnte type søknader kreves fra VMs side ikke behandlet av Skjelettutvalget, og også internt behandles denne type søknader forskjellig fra søknader som omhandler fysisk prøvetaking og mulig destruksjon. Museet har opprettet et tverrfaglig analyseutvalg som foretar vurdering og fatter beslutninger som gjelder søknader om destruktiv analyse av humane levninger, dette gjelder også standard analyser som for eksempel ¹⁴C datering. Søknader som omhandler okulær analyse behandles ikke i dette utvalget, men av en saksbehandler. NTNU Vitenskapsmuseet har imidlertid satt et minimum utdanningskrav til studenter og forskere som ønsker å gjennomføre okulær analyse av humane levninger. Prosjekter på masternivå kan bare gjennomføres under kyndig og nært oppsyn av ansvarlig veileder. Ansvaret for gjennomføringen legges altså på veileder, som skal ha forskningskompetanse. PhD-prosjekter kan gjennomføres uten en tilstedeværende veileder, det er imidlertid likevel veileder som bærer ansvaret for gjennomføringen av de planlagte undersøkelsene.

For søknader som omhandler destruktiv prøvetaking kreves det behandling av Skjelettutvalget og også internt skal slike søknader behandles av vårt interne tverrfaglige analyseutvalg før eventuelt vedtak om godkjenning. I alle slike tilfeller er det også veileder som står ansvarlig, såfremt søker er i et utdanningsforløp. Såfremt en destruktiv analyse gjelder prøvetaking for en rutinemessig datering med ¹⁴C, kreves det ikke behandling i Skjelettutvalget, derimot vurderer en nøyte hvor en slik prøve best kan tas ut fra bevaringshensyn.

Henvendelser fra søkere som ikke er tilknyttet en vitenskapelig institusjon avvises.

Museene håndterer forøvrig de humane levninger i ulike samlinger sammenhenger, også av personale som ikke nødvendigvis har spesialkompetanse på humane levninger, men en mer generell kompetanse på samlingsforvaltning. Dette kan for eksempel gjelde ved ompakking av materiale som er innkommet fra NIKU eller andre institusjoner som har oppbevart det midlertidig.

Del B: Analyser, resultater og repatriering (pkt 6 – 11)

Pkt 6 Forskningsprosjektet kvalitet og realiserbarhet: Kommentar: Punktet omfatter momenter Universitetsmuseene også vektlegger sterkt. En utfordring for Skjelettutvalget har vært å gjennomføre denne vurdering på det grunnlaget som oversendes utvalget for behandling. For eksempel er ofte budsjetter knyttet til prosjekter ikke med i behandlingen i Skjelettutvalget, mens universitetsmuseet naturligvis stiller krav om full dokumentasjon.

Universitetsmuseene liksom NIKU utfører imidlertid et større antall utgravninger hvor hensynet til humane levninger kan være aktuelt. I langt de fleste tilfeller vil Universitetsmuseet ikke henvende seg til Skjelettutvalget under forberedelse av et prosjekt og forut for gjennomføring av utgraving. Det foreligger også rutiner for samhandling mellom Universitetsmuseene og NIKU som har til hensikt å ivareta hensynet til dokumentasjon, pakking og etterbehandling av for eksempel humane levninger før innlemming i museets samlinger. Pkt 6 er slik vi ser det en god rettesnor for god praksis for både utgravningsvirksomheten og andre forskningsprosjekter i forhold til vurdering av kvalitet og gjennomførbarhet. Vi vil imidlertid kommentere at det ikke er alle arkeologiske

undersøkelser som leder fram til publisering, men analyser av humane levninger kan likevel være relevante av mange grunner, for eksempel i forhold til datering. Resultater vil alltid bli tilgjengeliggjort i rapportform og arkivert slik at resultater kan gjenbrukes i senere forskning. Det må være universitetsmuseenes /NIKUs og i siste instans Riksantikvarens ansvar at utgravninger og påfølgende analyser blir utført og dokumentert på en forsvarlig måte.

Nytt pkt 8 Destruksjon og etterprøvnbarhet: Kommentar: Punktets formuleringer er i tråd med praksis på NTNU Vitenskapsmuseet. For alle prosjekter som innebærer destruktiv prøvetaking, kreves restmateriale i retur til museets samlinger, for mulig bruk i senere forskning. Resultatet av analyser og dokumentasjon lagres i museets arkivsystem i den utstrekning arkivsystemene er egnet for dette (se neste pkt).

Nytt pkt 9 Datahåndtering: Kommentar: Analyseresultater fra større aDNA-prosjekter lagres ofte i europeiske databaser godkjent av EU. Dette er et krav som også stilles av refereebaserte journaler. Vi opplever imidlertid at det er et utredningsbehov på dette punktet. Universitetsmuseene som forvalter forhistoriske humane levninger og samiske humane levninger på vegne av Staten, kunne med fordel utrede hvilken eller hvilke internasjonale baser en ønsker å bruke for lagring av komplekse datasett, for eksempel fra aDNA-analyser. Denne tematikk som omhandler lagring, gjenbruk og eventuell skjerming av data er et spesialfelt som er diskutert mye innen fagfeltet, men hvor vi per i dag opplever at kompetansen ikke ligger på universitetsmuseene.

NTNU VM ser det som sannsynlig at det finnes kompetanse knyttet til de forskningsetiske komiteer, for eksempel innen medisin, som universitetsmuseene med fordel kunne trukket erfaringer fra. Vi oppfatter dette viktige punktet som et mulig oppfølgingspunkt for videre dialog med Skjelettutvalget.

Nytt pkt 10 Repatriering: Kommentar: Det er verdifullt at Skjelettutvalget nå inkluderer og beskriver tydelig hva repatriering av humane levninger innebærer, og hvilke valgmuligheter en har angående prøvetaking og fremtidig forskning i tilknytning til repatriering.

Nytt pkt 11 Utstilling av menneskelige levninger: Kommentar: Punktet ivaretar ICOMs code of ethics for museums og er således i tråd med VMs retningslinjer.